

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**Географічний факультет
кафедра країнознавства та туризму**

**Юліан БРАЙЧЕВСЬКИЙ
Валентин СТАФІЙЧУК
Микола ДОБИШ**

ГЕОПОЛІТИКА КРАЇН АФРИКИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

КИЇВ – 2026

УДК 911.3:327 (6)

Рецензенти:

кандидат географічних наук, доцент **Володимир МАТВИЄНКО**,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, географічний факультет;
кандидат географічних наук, доцент **Вікторія КІПТЕНКО**,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, географічний факультет.

*Рекомендовано до друку вченою радою географічного факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 1
від 4 вересня 2026 року)*

Брайчевський Ю.С., Стафійчук В. І., Добиш М.П. Геополітика країн Африки : навчально-методичний комплекс. Київ, 2026. – 25 с.

Містить робочу програму дисципліни вибору студента «Геополітика країн Африки» для ОНП «Африканістика» освітнього ступеню магістр за спеціальністю С6 Географія та регіональні студії, методичні рекомендації щодо її вивчення і проведення семінарських занять. Розкрито зміст лекцій, тематику семінарських занять; надано перелік запитань до підсумкового контролю, перелік джерел для успішного опанування дисципліни.
Для здобувачів освіти та викладачів закладів вищої освіти.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
СХЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	6
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ	7
ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	9
ЗАПИТАННЯ ДЛЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ	19
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА	21

ВСТУП

Дисципліна «Геополітика країн Африки» викладається здобувачам освітнього ступеня рівня «магістр» денної форми навчання як вибірковий освітній компонент ОП «Африканістика» спеціальності С6 «Географія та регіональні студії» галузі знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини» у обсязі 6 кредитів ECTS. Викладання ведеться українською мовою. Форма заключного контролю - іспит.

Дисципліну присвячено вивченню особливостей геополітичної карти африканського континенту, аналізу країн Африки як учасників складної системи міжнародних економічних та політичних відносин, їх місця і ролі на глобальній арені геополітичних впливів та протистоянь, складному шляху побудови геополітичної суб'єктності як окремих держав Африки, так і регіону у цілому.

Метою дисципліни є ознайомити здобувачів із геополітичними та геоекономічними викликами, що постають перед країнами Африки, сформувати цілісну картину щодо інтересів, характеру присутності та особливостей політики ключових світових гравців на африканському континенті, роллю країн Африки у сучасній геополітиці пост-модерну, а також сформувати розуміння ролі і значення країн Африки у системі геополітичних інтересів України.

За підсумками опанування дисципліни студенти **повинні знати:**

- Історико-географічні особливості участі африканських країн у світових геополітичних процесах;
- Виклики державотворення та економічного суверенітету у країнах Африки;
- Основні сфери глобальної геополітики, актуальні для африканського регіону;
- Ключові гравці на африканській геополітичній арені;
- Українські геополітичні інтереси у африканському регіоні;

вміти:

- Аналізувати чинники, що формують геополітичну карту Африки;

- Використовувати широкий спектр довідкових, статистичних, медійних тощо даних для регіонального геополітичного аналізу Африки;
- Аналізувати та прогнозувати діяльність ключових геополітичних гравців у Африканському регіоні;
- Формувати стратегію розвитку відносин між Україною та країнами Африки з урахуванням взаємних інтересів та поточних геополітичних реалій.

СХЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами роботи здобувачів на семінарах, написання та презентації письмових робіт у формі індивідуального аналітичного завдання, а також за результатами іспиту.

Семестрове оцінювання передбачає написання двох аналітичних письмових робіт, а також за підсумками роботи на семінарах. Теми аналітичних письмових робіт погоджуються індивідуально в межах першої та другої змістової частини курсу. За підсумками аналітичних робіт студенти можуть набрати до 50% від максимальної кількості балів, що можна заробити впродовж семестру (по 25% за кожну контрольну роботу, тобто по 15 балів за 100-бальною шкалою). Оцінюється дотримання формальних вимог до написання роботи, глибина розуміння матеріалу, оригінальність та якість аргументації, а також якість презентації результатів аудиторії.

За результатами роботи на семінарах студенти можуть заробити до 50% балів передбачених для семестрового контролю (тобто 30 балів за 100-бальною шкалою). Під час виступів на семінарах оцінюється знання лекційного матеріалу, розуміння обраної теми, а також вміння комунікувати свої думки аудиторії та підтримувати наукову дискусію.

Умовою допуску до іспиту є рекомендований мінімум у 60% від максимально можливої успішності впродовж семестру – 36 балів. Студенти, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж рекомендований мінімум (36 балів) для отримання допуску до іспиту виконують додаткове самостійне завдання (написання реферату).

Підсумкове оцінювання відбувається у формі іспиту наприкінці семестру. Максимально можлива кількість балів під час іспиту становить 40.

Шкала відповідності

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	Семінари	Самос- тійна робота
Частина 1. Африка на світовій геополітичній арені				
1	Історико-географічний огляд Африки у світовій геополітиці	2	2	5
2	Виклики державотворення у кранах Африки	2	2	5
3	Країни Африки та геополітика Холодної війни	2	2	5
4	Сучасна геоекономіка країн Африки	2	2	5
5	Африканські держави і геополітика природних ресурсів	2	2	10
6	Африканські держави і геополітика релігій	2	2	10
7	Геополітична роль Африки у ООН	2	2	10
8	Африка у геополітиці пост-модерну	2	2	10
Частина 2. Ключові геополітичні актори у Африканському регіоні				
9	Африканські країни-лідери та їхня геополітична роль	2	2	10
10	Геополітичні впливи на Африканському континенті. Західна Європа	2	2	10
11	Геополітичні впливи на Африканському континенті. Китай	2	2	10
12	Геополітичні впливи на Африканському континенті. РФ	2	2	10

13	Геополітичні впливи на Африканському континенті. США	2	2	10
14	Українська присутність та геополітичні інтереси у африканському регіоні	2	2	12
	ВСЬОГО	28	28	122

Загальний обсяг - 180 годин

У тому числі:

Лекції - **28** годин

Практичні – **28** годин

Самостійна робота – **122** годин

Консультації – 2 години

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ЧАСТИНА 1. АФРИКА НА СВІТОВІЙ ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ

Тема 1. Історико-географічний огляд Африки у світовій геополітиці

Історичні держави Африки, що можуть вважатися геополітичними потугами свого часу. Впливові держави Північної Африки (Нове Єгипетське Царство, Куш, Карфаген, Фатімідський Халіфат); Африканського Рогу (Аксумське царство, Султанат Адал); Західної Африки та Сахелю (імперії Малі, Сонгаї, Ойо, Борну); Центральної Південної та Східної Африки (Королівство Конго, Султанат Кілва). Доба колоніалізму та втрата державами Африки геополітичної суб'єктності. Передумови деколонізації Африки.

Питання на семінар (2 год.):

1. Історичні геополітичні осередки Північної Африки
2. Історичні геополітичні осередки Тропічної Африки
3. Чинники економічного та політичного впливу історичних держав Африки
4. Причини втрати суб'єктності у добу колоніалізму

Тема 2. Виклики державотворення у краях Африки

Хронологія здобуття незалежності країнами Африки. Принципи формування державних територій новоутворених африканських країн. Успадковані із колоніальної доби кордони та їх невідповідність етнічній карті. Економічна залежність від колишніх метрополій. Несформовані громадянські інститути як

чинник політичної нестабільності. Трайбалізм як результат поєднання етнічної строкатості та слабких громадянських інститутів. Зовнішній вплив в умовах Холодної війни к дестабілізуючий чинник у процесі державотворення. Висока конфліктогенність як чинник політичної дестабілізації регіону.

Питання на семінар (2 год.):

1. Етапи деколонізації Африки
2. Етнічна мозаїка та кордони сучасних Африканських держав
3. Проблема економічного суверенітету постколоніальної Африки
4. Авторитаризація африканських політичних режимів (за Г. Коуеном)

Тема 3. Країни Африки та геополітика Холодної війни

Холодна війна як глобальне геополітичне середовище у другій половині ХХ ст. Африка у період деколонізації як арена змагань між Заходом та СРСР за домінування у регіоні. Форми втручання зовнішніх гравців у процеси державотворення та політичного розвитку: фінансова підтримка, спонсорування повстанських рухів, допомога у вчиненні державних переворотів, збройна та пряма військова підтримка тощо. Найбільш яскраві кейси геополітики Холодної війни у Африці: конголезька криза (1960-1965 рр.), громадянська війна у Анголі, Огаденська війна, політичні та повстанські рухи у Мозамбіку, Намібії, ПАР.

Питання на семінар (2 год.):

1. Кейси зовнішнього впливу часів Холодної війни. Конголезька криза.
2. Кейси розпалювання ідеологічних конфліктів. Громадянська війна у Анголі.
3. Огаденська війна та її ширший геополітичний вимір

4. Довготривалі політичні та економічні наслідки Холодної війни для країн Африки.

Тема 4. Сучасна геоекономіка країн Африки

Особливості економіки новоутворених держав Африки. Ресурсна та експортна залежність, брак власного капіталу та ринку збуту власних товарів. Міжнародна спеціалізації країн Африки та теорії залежності Х. Зінгера та Р. Пребіша. Нерівні умови торговельного обміну та неоколоніальний наратив. Низька ефективність програм економічної допомоги у країнах Африки. Деструктивний вплив внутрішніх конфліктів та корупції. Геоекономічний вимір трайбалізму. Зрушення у економічному розвитку країн Африки на початку ХХІ ст. Інвестиційна присутність КНР як чинник економічних зрушень. Сучасні тренди міжнародної спеціалізації країн Африки. Країни Африки у форматі БРІКС.

Питання на семінар (2 год.):

1. Макроекономічна ситуація у Африканському регіоні – загальні тренди розвитку
2. Особливості участі країн Африки у МПП
3. Проблеми розвитку внутрішньоафриканської торгівлі
4. Проблеми подолання постколоніальної моделі економіки у країнах Африки

Тема 5. Африканські держави і геополітика релігій

Формування релігійної карти регіону. Ісламізація та християнізація Африки. Релігійні протиріччя і трайбалізм. Релігія як чинник формування політичної та культурної ідентичності у країнах Африки. Релігія як чинник загострення

геоконфліктологічної ситуації у державах Африки – кейси етнорелігійних протистоянь у Нігерії та ЦАР; радикальні ісламістські рухи у Нігері, Малі, Буркіна-Фасо, ДРК, Мозамбіку. Шляхи подолання релігійних конфліктів та приведення релігійного дискурсу у мирне політичне та громадянське русло. Зовнішні впливи у релігійних відносинах країн Африки.

Питання на семінар (2 год.):

1. Особливості поширення ісламу у Африці
2. Особливості поширення християнства у країнах Африки
3. Радикальні ісламістські рухи у Африканському регіоні
4. Можливі шляхи подолання релігійної ворожнечі у країнах Африки

Тема 6. Африканські держави і геополітика природних ресурсів

Забезпеченість країн Африки природними, у т.ч. мінеральними ресурсами. Природні багатства Африки як основа для розвитку і як «ресурсне прокляття». Роль країн Африки на світових ринках мінеральної сировини – кобальту, міді, урану, золота, діамантів, бокситів, марганцю, хромітів, фосфатів. Країни Африки у світовому видобутку та експорту нафти і газу. Вплив ресурсозабезпеченості на гео економічний розвиток регіону та геополітичні наслідки. Нова «бійка за Африку» - змагання світових держав за пріоритетний доступ до мінеральних багатств Африки.

Питання на семінар (2 год.):

1. Роль африканських країн на світових ринках мінеральних ресурсів
2. Географія поширення ключових мінеральних ресурсів Африки
3. Доступ до природних ресурсів як чинник геополітичних змагань за Африку
4. Шляхи подолання «ресурсного прокляття» у країнах Африки

Тема 7. Геополітична роль Африки у ООН

Африка – найчисельніший макрорегіон за кількістю країн-членів ООН. Роль африканських країн у голосуваннях Генеральної Асамблеї ООН, у т.ч. щодо призначення очільників спеціалізованих інституцій – Світової організації здоров'я, Світової туристичної організації, Програми ООН з довкілля тощо. Роль країн Африки у формуванні міжнародних миротворчих контингентів. Механізм «африканської трійки» у Раді Безпеки ООН. Непропорційне представництво та відсутність права вето у Раді Безпеки ООН. Африка як головний фокус-регіон для низки програм ООН.

Питання на семінар (2 год.):

1. Роль африканських країн у формуванні порядку денного ООН
2. Роль африканських країн у вирішенні безпекових питань у рамках Ради Безпеки ООН
3. Значення ООН для розвитку африканського регіону: гуманітарний вимір
4. Значення ООН для розвитку африканського регіону: підтримка економічного розвитку

Тема 8. Африка у геополітиці пост-модерну

Геополітика пост-модерну як новітня реальність міжнародного політичного життя. Африка як важлива арена постмодерної геополітики. Нормативна сила антиколоніальних наративів, проєктування сили на країни Заходу. Транскордонні етнорелігійні протистояння – неспроможність держав та їх кордонів стримувати міграцію насильства. Міжнародні терористичні рухи у країнах Африки. Міжнародна фінансова допомога, інвестиції та технічна

підтримка як інструменти постмодерної геополітики. Китайська та російська присутність у країнах Африки. Африканські коаліції у голосуваннях ООН як інструмент політичного впливу.

Питання на семінар (2 год.):

1. Атериторіальний характер етно-релігійних конфліктів
2. Глобальні терористичні мережі та їх діяльність у Африці
3. Економічна, військова та технічна допомога як інструмент нової колонізації
4. Роль африканського антиколоніального наративу у світовій політиці

ЧАСТИНА 2. ГЕОПОЛІТИЧНІ ВПЛИВИ У АФРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Тема 9. Африканські країни-лідери та їхня геополітична роль

Африканські країни-лідери за рівнем економічного розвитку. Відносні та абсолютні показники економічного лідерства. Особливості економічного розвитку ПАР, Єгипту, Нігерії, Алжиру, Марокко. Економіки Сейшельських островів, Маврикію та Тунісу. Африканські країни-члени (ПАР, Єгипет, Ефіопія) та країни партнери (Нігерія, Уганда) БРІКС. Особливості регіонального та глобального впливу країн-лідерів Африки – геоекономічний та геополітичний виміри.

Питання на семінар (2 год.):

1. Геоекономічний та політичний вплив найбільших економік Африки
2. Геоекономічні особливості дрібних успішних економік Африки
3. Геополітичний вплив африканських країн у рамках БРІКС
4. Порівняння геоекономічного потенціалу Північної та Субсахарської Африки

Тема 10. Геополітичні впливи на Африканському континенті.

Західна Європа

Роль колишніх метрополій у економічному та політичному розвитку країн Африки. Політичні та економічні системи колишніх метрополій як моделі для наслідування на початкових етапах державотворення. Геоекономічна залежність між колишніми метрополіями та державами Африки у рамках міжнародного поділу праці. Економічна інтеграція у країнах Африки за зразками європейської інтеграції – досягнення та причини невдач. Неоколоніальні наративи у відносинах між країнами Африки та Західною Європою. Зміни у відносинах Африки та Європи у контексті посилення китайської та російської присутності.

Питання на семінар (2 год.):

1. Торговельні та інвестиційні зв'язки країн Африки та Західної Європи (кейси колишніх метрополій та їх колоній)
2. Військово-політичне співробітництво між країнами Європи та Африки
3. Африканська регіональна інтеграція як наслідування політичного розвитку Європи
4. Наративи постколоніальної спадщини у відносинах Європи та Африки

Тема 11. Геополітичні впливи на Африканському континенті. Китай

Феномен китайської економічної експансії у країнах Африки. Ключові інтереси Китаю – пріоритетний і пільговий доступ до мінеральних ресурсів, у т.ч. рідкоземельних металів для потреб сучасної промисловості, політична підтримка у різних міжнародних форматах, передусім ООН, перспективні ринки збуту для китайської продукції. Методи китайської економічної експансії у порівнянні із політикою колишніх європейських метрополій. Парадокс нового китайського колоніалізму під гаслом подолання колоніальної залежності. Роль авторитарних політичних режимів у підтримці китайської геоекономічної присутності у африканському регіоні.

Питання на семінар (2 год.):

1. Динаміка та загальні тренди розширення китайської економічної присутності на африканському континенті
2. Кейс-аналіз масштабних інфраструктурних проєктів, спонсорованих КНР у країнах Африки: економічний, соціальний та політичний виміри
3. Чинники успіху китайської геоекономічної присутності у Африці
4. Геополітичний вимір китайської експансії у Африці

Тема 12. Геополітичні впливи на Африканському континенті. РФ

Зміна характеру російської геополітичної присутності у Африці – від ідеологічного формату часів Холодної війни до опортуністичної політики підтримки диктаторських режимів у регіоні. Експорт нестабільності як інструмент геополітичного впливу РФ у Африці. Африканський корпус як головний інструмент військової присутності РФ. Російська військова

присутність у Лівії, ЦАР, Малі; підтримка режимів у Буркіна-Фасо та Нігері. Стратегічне партнерство і Єгиптом, Алжиром та Суданом. Використання колишніх антиколоніальних наративів задля мобілізації африканської підтримки РФ у міжнародних форматах. Порівняння африканської геополітичної присутності РФ та Китаю.

Питання на семінар (2 год.):

1. Особливості російської присутності у окремих країнах Африки (Лівія, ЦАР, Малі)
2. Африканський корпус як інструмент російської геополітичної експансії
3. Антизахідні наративи як інструмент мобілізації міжнародної політичної підтримки серед держав Африки
4. Залучення громадян країн Африки для участі у війні проти України

Тема 13. Геополітичні впливи на Африканському континенті. США

Ключові інтереси США у африканському регіоні – стримування РФ та Китаю, антитерористична діяльність, доступ до пріоритетних мінеральних ресурсів. Військова присутність (Camp Lemonnier у Джибуті). Безпекова співпраця (програма збору, обробки та обміну даними у форматі ISR) та антитерористична діяльність (Сомалі, узбережжя Західної Африки). Економічні інфраструктурні проєкти (коридор Лобіто), торговельні угоди (АГОА – Акт щодо африканського зростання та можливостей). Порівняння геополітичної та геоекономічної присутності США та Китаю.

Питання на семінар (2 год.):

1. Військова присутність США у країнах Африки

2. Безпекові ініціативи та формати співробітництва
3. Економічні та інфраструктурні проєкти США у Африці
4. Порівняння політики США та Китаю у країнах Африки

Тема 14. Українська присутність та геополітичні інтереси у африканському регіоні

Розширення мережі дипломатичних представництв у країнах Африки. Традиційні форми співпраці – інженерно-технічна допомога, співробітництво у сфері сільського господарства. Розвиток економічного обміну – кейс Гани. Посилення дипломатичних, економічних та безпекових форматів співпраці із країнами Африки у контексті повномасштабного російського вторгнення. Допомога у боротьбі з російськими найманцями у Судані, Малі, Нігері та Буркіна-Фасо; гуманітарний та дипломатичний треки співпраці у регіоні Африканського Рогу. Програма «Зерно з України». Торговельне партнерство з Єгиптом, Алжиром та Марокко.

Питання на семінар (2 год.):

1. Цілі та завдання України на африканському треку
2. Успішні кейси української економічної та політичної присутності у країнах Африки
3. Перспективи військово-політичної співпраці з країнами Африки
4. Формування українського нарративу у стосунках із африканськими партнерами.

ПИТАННЯ ДЛЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історичні геополітичні осередки на теренах Африки
2. Причини та особливості колонізації Африки
3. Етапи деколонізації Африканського континенту
4. Ключові виклики державотворення у країнах Африки
5. Неузгодженість кордонів та етнічних меж у країнах Африки
6. Поточна макроекономічна ситуація на Африканському континенті
7. Країн-лідери економічного розвитку
8. Країни Африки у МПП
9. Досягнення та проблеми у подоланні постколоніальної моделі економіки у країнах Африки
10. Ресурсозабезпеченість країн Африки, роль мінеральної сировини і геоекономічній ситуації в регіоні
11. Географія поширення кольорових, у т.ч. рідкоземельних металів у Африці
12. Перспективи подолання «ресурсного прокляття»
13. Географія поширення ісламу у Африці
14. Радикальний ісламізм як геополітичний чинник
15. Глобальний вимір ісламізму у Африці
16. Країни Африки у ООН – формування порядку денного організації
17. Роль ООН у розвитку країн Африки
18. Геополітична та геоекономічна присутність Європи у країнах Африки
19. Перспективи подолання постколоніальної спадщини європейсько-африканських відносин
20. Економічне лідерство Китаю на Африканському континенті: геополітичний вимір
21. Чинники успіху китайської економічної експансії у Африці
22. Особливості геополітичної присутності РФ у африканському регіоні
23. Африканський корпус та експорт політичної нестабільності.
24. Геополітичні та геоекономічні інтереси США у країнах Африки

25. Військове, безпекове та інфраструктурне співробітництво США і країн Африки
26. Український геополітичний інтерес у країнах Африки
27. Стратегія комунікації спільного інтересу України і країн Африки
28. Напрями економічного, інженерно технічного та військово-політичного партнерства України з державами Африки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Бондар Т. & Івасечко О. (2025), “Загрози миру та безпеці країнам Африки в регіоні Сахеля у ХХІ ст.”, *Регіональні студії*, № 43, с. 113-119. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.43.18>
2. Дорошко М. & Пліс А. (2024), “Геополітичні інтереси та основні засоби їх реалізації в політиці провідних міжнародних акторів на африканському континенті”, *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*, № 57(1), с. 25-30, режим доступу: <https://intern.bulletin.knu.ua/uk/article/view/2569/2233>
3. Мішин, О. (2012). Геополітичні фактори постконфліктної реконструкції держав Африки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, (104 (1)), 31-35.
4. Стафійчук В.І. (2025). *Політична географія світу*. Херсон: Олді-Плюс.
5. Стафійчук, В., Малиновська, О., & Остроух, В. (2025). Дипломатичні та політичні відносини України з державами Африки на сучасному етапі. *Економічна та соціальна географія*, 94, 6–27. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2025.94.1>
6. Стафійчук В., Брайчевський Ю., Малиновська О. & Остроух В. (2026), “Динаміка географії та інтенсивності політичних конфліктів у Африці в 1992-2023 роках”, *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Геологія. Географія. Екологія"*, № 64.
7. Alden, C. (2022). *Emerging powers and Africa: From development to geopolitics*. Istituto Affari Internazionali (IAI).
8. Carmody, P. (2013). *The rise of the BRICS in Africa: The geopolitics of South-South relations*. Bloomsbury Publishing.
9. Cohen, H. (2016). *The Mind of the African Strongman*.
10. Flint, C. (2007). *Political geography: World-economy, nation-state, and locality*. Pearson education.

- 11.Kornegay Jnr, F. (Ed.). (2020). *Africa and the world: navigating Shifting Geopolitics*. The Mapungubwe Institute for Strategic Reflection (MISTRA).
- 12.Power, M., & Mohan, G. (2010). Towards a critical geopolitics of China's engagement with African development. *Geopolitics*, 15(3), 462-495.
- 13.Profant, T. (2010). French geopolitics in Africa: From neocolonialism to identity. *Perspectives: Review of International Affairs*, (1), 41-61.
- 14.Qobo, M., & Mzyece, M. (2023). Geopolitics, technology wars and global supply chains: Implications for Africa. *South African Journal of International Affairs*, 30(1), 29-46.

Додаткова:

- 15.Брайчевський, Ю. С. Географія зовнішньої торгівлі та гео економічний вибір України. *Географія та туризм*, 2014. - Вип.28. - с. 198-207.
- 16.Гринчишин, О. М., & Семенчук, С. О. (2025). Геополітичне суперництво КНР, США та Європейського союзу за вплив у країнах Азії та Африки. *Український політико-правовий дискурс*, (11).
- 17.Гуменна, К. М. (2021). Геополітичні інтереси Російської федерації в Африці. *Редакційна колегія*, 83.
- 18.Ерман Г. (2023), “Як Україна та Росія «воюють» за прихильність Африки”, *BBC News Україна*, 22 червня, режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65965889>
- 19.Княздвірська К. О. (2014), “Природні ресурси як джерело конфліктів у Субсахарській Африці”, в *Актуальні проблеми всесвітньої історії: конфлікти як складова міжнародних відносин. Матеріали Міжнар. наук. конференції (Київ, 29 травня 2013 р.)*, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Київ, с. 255-263.
- 20.Корнійчук, Л., & Боднаренко, Х. (2024). Африканський регіон у геополітичних інтересах Сполучених Штатів Америки на сучасному етапі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, (14), 19-37.

21. Міністерство закордонних справ України (2023), *Комунікаційна стратегія Україна – країни Африки 2024-2026*, Київ, режим доступу: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/strategiya-afrika-1.pdf>
22. Фрікель М. (2024), “Руанда: від колоніалізму до геноциду”, *DW*, 7 квітня, режим доступу: <https://www.dw.com/uk/ruanda-vid-kolonializmu-do-genocidu/a-68740281>
23. “Чи зазнала фіаско Арабська весна?” (2013), *Український тиждень*, №29(297), с. 28-29.
24. Яценко Б.П., Кінтенко В.К. Країнознавство: основи теорії. – К.: Либідь, 2009. – 312 с.
25. Agnew, J. A. (2003). *Geopolitics: Re-visioning world politics*. Psychology press.
26. Agyemfra, A. (2023), “Africa’s Stance in the Russia-Ukrainian War: An Opportunity for Partnership with China and Russia”, *Afrika Tanulmányok / Hungarian Journal of African Studies*, 17(1), 29-50. DOI: <https://doi.org/10.15170/AT.2023.17.1.2>
27. Anderson D. M. and McKnight J. (2015), “Kenya at war: Al-Shabaab and its enemies in Eastern Africa”, *African Affairs*, Vol. 114, No. 454, pp. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1093/afraf/adu082>
28. Arnold G. (2017), *Africa: A Modern History: 1945-2015*, Atlantic Books.
29. Carmody, P. R., & Owusu, F. Y. (2007). Competing hegemons? Chinese versus American geo-economic strategies in Africa. *Political Geography*, 26(5), 504-524.
30. “Category: Wars involving the states and peoples of Africa” (2026), in *Wikipedia*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Wars_involving_the_states_and_peoples_of_Africa
31. *Conflict Barometer* (1992-2024), URL: <https://hiik.de/konfliktbarometer/bisherige-ausgaben/>

32. Crawhall, N. (2011). Africa and the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. *The International Journal of Human Rights*, 15(1), 11-36. DOI: <https://doi.org/10.1080/13642987.2011.529687>
33. De Blij, H.J., Murphy, A.B., Fouberg, E.H. Human Geography. Place, Space and Culture. – Hoboken, NJ, 2007
34. Doboš, B. (2026). *Russia and China in Africa: Towards a New World Order?*. Taylor & Francis.
35. Duursma A. (2022), “State Weakness, a Fragmented Patronage-Based System, and Protracted Local Conflict in the Central African Republic”, *African Affairs*, Vol. 121, No. 483, pp. 251–274.
DOI: <https://doi.org/10.1093/afraf/adac012>
36. Freeman-Grenville G.S.P. (1991), *The New Atlas of African History*, Simon & Schuster, New York.
37. *Global Terrorism Index 2026* (2026), URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2026/03/Global-Terrorism-Index-2026-Report.pdf>
38. Kwesi A. and Mensah A. (2023), “Russia Resurgent? Untangling the role and meaning of Moscow’s proxies in West Africa and the Sahel”, *Strategic Review for Southern Africa*, 44 (1), 47–63.
39. Larsen, K. Ph. (2025), “The Wagner Group and its relationship with the Russian state”, *International Affairs*, 101(2), 643-663. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iiae324>
40. “Mapping Africa’s coups d’etat across the years” (2023), URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/30/mapping-africas-coups-detat-across-the-years>
41. Meyers, B. D. (1966). African Voting in the United Nations General Assembly. *The Journal of Modern African Studies*, 4(2), 213-227 DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022278X00013252>
42. Nyamnjoh, F. B. (2024). 3 African Cultural Studies, Cultural Studies in Africa: How to Make a Useful Difference. In *An Anthology of African Cultural Studies, Volume I* (pp. 54-68). Routledge.

43. Niyitunga E. B. and Adunimay A. W., (2023), "A Convoluted Post-Cold War World: Effects of Russo-Ukrainian War on Africa's International Relations", *Journal of African Foreign Affairs*, Vol. 10, No. 2, URL: https://hdl.handle.net/10520/ejc-aa_jafa_v10_n2_a5
44. Nzuki, C. (2023), "Africa's Peace Delegation: A New Chapter for Africa and the Ukraine War", *Center for Strategic and International Studies*, June, 16, URL: <https://www.csis.org/analysis/africas-peace-delegation-new-chapter-africa-and-ukraine-war>
45. Papale S. and Castelli E. (2025), "Food, Terrorism, and the Boko Haram and Al-Shabaab Insurgencies", *Studies in Conflict & Terrorism*. published online. DOI: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2025.2457427>
46. Profant, T. (2010). French geopolitics in Africa: From neocolonialism to identity. *Perspectives: Review of International Affairs*, (1), 41-61.
47. Schmidt E. (2013), *Foreign intervention in Africa: From the Cold War to the War on Terror*, Cambridge University Press, Cambridge
48. *The USSR in Third World Conflicts: Soviet Arms and Diplomacy in Local Wars, 1945-1980*, (1984), by Bruce D. Porter, Cambridge.
49. Walberg, E. (2011). *Postmodern imperialism: Geopolitics and the great games*. SCB Distributors.
50. Zeleza, P. T. (2006). The disciplinary, interdisciplinary and global dimensions of African studies. *International Journal of African Renaissance Studies*, 1(2), 195-220.